

**ناوبري ڦاول له زمانى كورديدا
ليکولينه وهيه کي فونولوژيه**

**د. دلير سادق کانه بي
زانکوي سوران
فاكهه تي ئاداب
بهشى كوردى**

پوخته

ئەم توپزىنه وهىيە بە دواي ئەوددا دەگەپىت، كە ناوبىر ڦاولەكانى زمانى كوردى دەست نىشان بىات و پېزىھى بەكارھىنانى ھەرييەكەيان بە گوپرە ئەوانى تر بخاته روو. ئەوهى تاكو ئىستا لەبارە ئاوبىر لە زمانى كورديدا گوتراوه و نوسراوه تەننیا ئەو ناوبىر كۆنسانتانەن كە لە نىوان دوو ڦاولدا دىن، بە هىچ شىوهەك باسى ناوبىر ڦاول نەكراوه، كە برىتىيە لە زىاد كردىنى فونىيمىكى ڦاول لە نىوان دوو كۆنسانت لە سنورى نىوان دوو مۇرفيمى بەدواي يەكدا ھاتوودا. بەربلاوتىرين ناوبىر ڦاول لە زمانى كورديدا ڦاولى (٥) و كەمترىن ناوبىر ڦاول (و، ئى).ن.

١- پىشەكى

ئەوهى تاكو ئىستا لە بارە ئاوبىر لە زمانى كورديدا گوتراوه و نوسراوه، تەننیا ئەو ناوبىر كۆنسانتانەن لە نىوان دوو ڦاولدا دىن، ئەمەش بۇ مەبەستى رېگەگرتىنە لە بەدواي يەكداھاتنى دوو ڦاول، كە بەپىي سىستەمى دەنگىي زمانى كوردى رېگە پېدراو نىيە. گرنگى باسەكە لەوەدایە كە تاكو ئىستا لە زمانى

کوردیدا ئامازه به ناوبه‌ی فاول له زمانی کوردیدا نه‌کراوه. بەباسکردنی ناوبه‌ی فاول له زمانی کوردیدا سنور و بواری ناوبه‌ی فراوانتر دەگات.

لەم تویزینه‌وهیه‌دا هەول دەدھین وەلامی چەند پرسیاریک بەدھینه‌ود: ناوبه‌ی فاول چيیه؟ و جۆرهکانی کامانن؟ ئایا ئەم جۆره ناوبه‌ی له زمانی کوردیدا ھەيە؟ ئەگەر ھەيە ھۆکاري دروست بۇونى چيیه؟ دەوروبەرە فونولوزیبیه‌کانی ناوبه‌ی فاولەکان کامانن؟

ریبازی تویزینه‌وهکەش وەسفی شیكاریيە و داتاکانی بريتىيە له وشە دارېزراوانەی زمانی کوردى، كە له بنكەيەك و پاشگەریک وشە دارېز پېيك ھاتوون. ئەمەش دەوروبەریکى بەربلاوه بۆ دروست بۇونى ناوبه‌ی فاول له زۆربەی زماناندا. ئەو پاشگارانەی كە لهم تویزینه‌وهیه‌دا سووديان لیوھرگىراوه بريتىين له: (كەر، وان، وا، نۆك، ندە، وار، وەر، يار، لان، ستان، جاپ، مان، ل، لەك، لەك، چە، چك/چكە، ڙە، ڙگە، مەنى، وانکە، نگ، لۆكە/لۆ، شە، گ، نگە، مو، م، چك، رە، نج، والە، ل، زاد، تە، لۆك، ڙنە، وەن، بەر، نى، نىن، وايى، ل، ن، لە). ناوبرۆکی تویزینه‌وهکە: له تەورەتى يەكەمدا چەمك و پىناسە و زاراوهى ناوبه‌پ رونکراوەتەوە و دواتر پۆلينكىردنی جۆرهکانی ناوبه‌پ دەست نىشان کراون. تەورەتى دووەم كە تايىبەته به ناوبه‌ی فاول له زمانی کوردیدا تىايىدا پىناسە و چەمكى ناوبه‌پ روون کراوەتەوە، ھۆکاري دەركەوتتىيان و جۆرهکانی دەست نىشان کراوه. دواتر ھەموو ئەو ۋاولانەی كە توانى ئەۋەيان ھەيە بىن بە ناوبه‌پ ۋاول ديارکراون و ياساكانى دەركەوتتىيان خراوەتە رۇو.

له كۆتايىدا پوختەيەك له ئەنجام و لىستى سەرجاوهکان رېز کراون.

- ٤- زاراوهى ناوبه‌ی

لە زمانەوانىدا كۆمەللىك زاراوه بۆ پرۆسەي زىادىرىن و ناوبه‌پ بەكارھاتوون. بۇ يەكەميان زاراوهکانى (epenthesis/ addition/insertion) بەكارھاتوون، كە گشتىيان بەواتاي زىادىرىن دىيەن. له فەرھەنگى (Merriam Webster) دا ھاتووه كە له رۇوی ئىتمۇلۇزىبىيە وشە (epenthesis) له سى مۇرۇھىم پېكھاتووه (epi) بە واتاي سەرەوە، (en) بە واتاي ناودوه و (tithenai) بەواتاي دانان دېت. (http://www.werriamwebster.com/dictionary/epenthesis) ھەرجى دووھەميانه زاراوهکانى (anaptyctic) و (parasite) بەكارھاتووه. ناوبه‌پ بە گشتى دەبىت بە چەند جۆرىيەتە، كە بريتىين له ناوبه‌پ فونىمېي و ناوبه‌پ بېرىگەيى. ناوبه‌پ فونىمېش بە گوېرەتى جۆرى فونىمەكە دەبىت بە دوو جۆرى ترەوە، كە ئەوانىش ناوبه‌پ ۋاول (/) Anaptyxis / insertion vowel anaptyctic vowel / consonant epenthesis / consonant insertion (parasite vowel) و ناوبه‌پ كۆنسنانتى (prostheses) و ناوبه‌پ شويىنى دەركەوتتىيان دەبن بە سى جۆرەوە: ناوبه‌پ سەرتايى (paragoge) و ناوبه‌پ كۆتايى (excrescence).

- ۳ - چەمک و پىناسەتىپى ناوبىر

گهلهک جار وا ریکدکه ویت، که فونیمیکی سه گمینتی بو زنجیرهی ئاخاوتون زیاددهکریت، نئم پروفوسه یهش لە دەنگسازی (فۆنهتیک و فۇنۇلۇزى) دا بە زیادکردن ناسراوه. زیادکردن ((بە پېچەوانەی کرتان، لە ریگەی پروفوسه زیادکردنەوە دەشى دەنگیک ياخود بىرگەيەك لە وشەيەكدا زیاد بکریت.)) (مەدى مشکوھ الدینى ۱۳۸۵: ۱۴۱).

ناوپریش که جو ریکه له جو رهکانی کرده زیادکردن، زمانه و اوانان بهم شیوه‌هی خواره وه دیناسیتن: (مهدی مشکوه الدینی ۱۳۸۵: ۱۴۱) پیوایه که ناوپر بریتیه له ((دهنگیک یاخود برقه‌هیک له وشهیه‌کدا؛ باد بکت.))

ههرودها (غازی علی خورشید: ۲۰۱) وای بو ده چیت که ((له ههندیک دو خدا ده کریت بزوینیک یان نه بزوینیک
له وشه یه کدا یه بیتا بیت یان زیاد بکریت.))

(آزیتا افراشی ۱۳۸۶: ۵۹) لای وايه که ناوبر بریتییه لهوه که ((کونسنانتیاک یا فاولیک بؤ زنجیره دنه کنگیه ته کنشنیه کان زیاد دهکری.))

(ويکتوریا فرامکین ۱۳۸۷: ۳۶۵) له گهله نئوهدايه که ((پاسا دهنگیه کان ده توانن ڤاولیک یان کونسناتیک بخنه نئو وشهیه که وه که پی ده گوتری (epenthesis).))

نهوهی تیبینی دهکری نهوهده که همه مهوویان له سهر نهوه کوکن که ناوپر بریتییه له زیادکردنی که رهسهه یه کی فونوکلوزی، به لام؛ (Crowley 1997: 42) وای بو دهچی که ناوپر بریتیه له ((زیاد کردنی فونیمیه له وشه یان گرییه کدا.))

- هندیکیان تهنجا ئاماژه بە زیادکردنی قاول و کۆنسونانت دەکەن.

- هندیکی تریان ناماژه به زیادگردی برقهش دهکه‌ن.

- جگه له (crowley, 1997:42) همموو ئەوانى تر ئامازە بهم زىادبوونە دەكەن لهوشەدا، كەچى ئەم باسى ئەم زىادبوونە له گېشىدا دەكەت.

که واته ده توانيں بلیین ناوبر بریتییه له کرده زیادکردنی فونیمیکی که هر تی (فاؤل یا کونسونانت) یا زیاتر، یا برگه پهک بو و شه پهک یا گریپه ک.

۴- هۆکارەکانی دەرگەوتى ناوبىر

په گشتی هوکاره کانی ددرگه وتنی ناویر زورن له وانه ش:

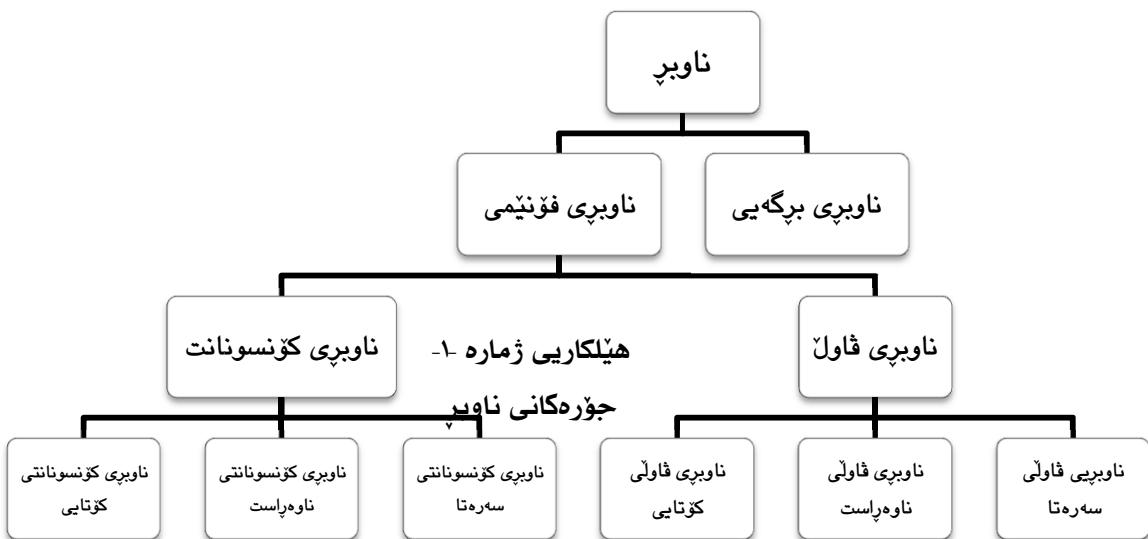
- بیوونی پیکھاته پان زنجیر دیه کی ریگه پی نه دراوی فونولوزی پان ناسروشتی دهنگی.

- یه‌کیکی تر له هۆکاره‌کانی هاتنه‌ناوهوهی ۋاول له وشە ياخود گریدا بۇ ئەوەيە كە هيچشۈرۈش كۆننسنانت بشكىننەت.(عالىيە كەدز عفرانلو كامبوز يازى ۱۳۸۵ : ۲۷۴)

- ((هر کاتیک له لیکدانی دنگه کاندا جوئیک له ته کیه کی نیوان یه که زمانیه کان بیته ئاراو، واته به پی سروشی دنگی، زمان قورس بیت)، (علی محمد حق شناس: ۱۵۹) بۇ نەھیشتى ئەو قورسییه له دەربرین و سروشی ئاخاوتىدا، فاولیک دیتە ئارا.
- هەر کاتیک له لیکدانی دنگه کاندا جوئیک له ته کیه کی نیوان یه که زمانیه کان بیته ئاراو، پیچە وانە سیستەمی دنگی زمان بیت، بۇ نەھیشتى ئەم گرفته يە کەیە کی سەگمینتى بۇ زنجىرى ئاخاوتى زىاد دەكريت. (علی محمد حق شناس: ۱۵۹)
- زىادكىرىنى فاولیک له هەندى شويندا بە مەبەستى رېكخستى (بەسىستەماتيکىرىدى) بە دواى يە کدا هاتتنە رېپېنە دراوه کان، بەكاردىت. (ويكتوريا فرامكىن: ۱۳۸۷ : ۳۶۵)

٥- جوئەکانى ناوبن

زمانەوانان بە گشتى له دوو روانگە وە باسى ناوبنیان كردووه، يە کەميان له روانگە فۇرمى ناوبنەكە و دووەميان له روانگە جىكە وە ياخود شوينى ناوبنەكە وە. له روانگە فۇرمە وە ئامازە بە دوو جوئر ناوبنەكەن كە بريتىن له ناوبن بىرگەيى و ناوبن فۇنىيەمى. ناوبن فۇنىيەمىش دەبىت بە دوو جوئر كە بريتىن له ناوبن فاول و ناوبن كۆنسنانتى. هەرچى له بارەي جوئەکانى ناوبن لە روانگە جىكە وە وە ئامازە بە سى جوئر ناوبن دەكريت كە بريتىن له ناوبن سەرتايى، ناوهپاست و كۆتايى. بەم پىيە دەتوانىن پۈلىيىكى گشتى بۇ جوئەکانى ناوبن لەم هىلەكارىيە خوارەوەدا بخەينە رۇو:

ئەوى جىڭى تىروانىنە ئەوهى كە ئەوهى تاكو ئىيستا له زمانى کوردیدا له بارەي ناوبنە وە وە، تەنبا برىتى بۇوه له ناوبن كۆنسنانتى. واتە بە هىچ شىوه يەك باس له جوئەکانى ترى ناوبنە كراوه.

٦- ناوبىرى ۋاول (Anaptyxis)

بریتییه له دهرکه وتنی فاولیکی زیاده له سهرهتا یا ناوهراست یا کوتایی وشه یا برگه یهك، بهمه بهستي
ئاسانكردنی پرسه دركاندن یا رېگریکردن له دروستبوونى هيشوه كۆنسونانت یا سيسنەمیكى
رېگەپىنه دراوي برگەيى.

ناوبه‌ی فاول له‌پرووی جیکه‌وته‌وه ده‌بیت به سی جوهرده. ئەگه‌ر له سه‌ره‌تای وشه یا گرئ‌هات ئەوا پیی ده‌وتی (prosthesis)، که گوړانیکی ده‌نگیه و تیايدا فاولیک بو سه‌ره‌تای وشه زیاد ده‌کریت. ئەگه‌ر له‌نیوان دوو کونسونانتدا هات ئەوا به (anaptyxis) ناو‌ده‌بریت، که فاولیک ده‌خریتنه نیوان دوو کونسونانته‌وه. (ئم جوهره فاولانه پیشیان ده‌گوتیریت فاوله ئەنگلیه‌کان. یان ئوه‌هی که له رېزمان‌نوسي هیندی به زمانی سانسکریت سقاره به‌هاکتی پیگوتراوه). (مهرداد نغزگوی کهن ۱۳۹۳: ۱۷۰) هه‌روه‌ها ئەگه‌ر هاتوو فاوله‌که بو کوتایی وشه یا گرئیه‌ک زیادکرا ئەوا به (paragogate) ده‌ناسریت.

٧- ناویره ڦاوله کان له زمانی کورديدا

زوربهی ثاوله‌کانی زمانی کوردیدا لە توانایاندایە بین به ناویپر. دەرگەهونى ثاولى ناوپریش لە زمانی کوردیدا بەپیچ جەند پاسایەکی فۇنۇلۇڭى دەبىت.

۷-۱- یاساکانی دهکده‌وتني ناويري ڦاول

درگه وتنی ناویره فاوله کان به پی یاسایه کی گشتی ده بیت که به سه ره هم و ناویره فاولیه کاندا
حیله حی ده بیت که لهم یاسایه خواره داد رونکراوته وه:

$\emptyset \rightarrow v/c - +c$

نهم یاسایه بهم شیوه‌یه دخویندیریتهوه: ناوبری ڦاول زیاد دکریت ئهگهه راتو دهورو بهره فونلوزیه کهه
بریتی بیت له هیشوه کونسونانتیکی دوانی له سنوری نیوان دوو مورفیدا. بهواتایه کی تر ناوبری ڦاول کاتیاک
دهدکه ویت که له سنوری نیوان دوو مورفیدا دوو کونسونانت بهدوای یهکدا هاتبی.

۷-۱-۱- دهرکه و تنبی ناویری قاولی (۵/۰)

زیادکردنی ناوبری ٹاولی (۵/۲) بهپی چہند یاسایه کی تایبہت ریک دھریت، کہ لہ خوارہ وہدا روونکراو احتنہ وہ:

$\emptyset \rightarrow e$	r—+k/w/n/t n—+w/č z—+c/w d—+w/t/n m—+t/w p—+t t—+w/t/m k—+t j—+t g—+š/t/b γ—+m w—+f q—+n t—+k x—+w
---------------------------	--

ئەم ياسايەی سەرەوە بەم شىۋىدە دەخويىرىتەوە: ناوبنی فاولى كورتى (ھ/ھ) زىاد دەكىرىت، ئەگەر هاتوو لە دەورو بەرلى فونولوژى سىنورى نىوان دوو مۇرفييەدا جووت كۆنسۇنانتەكانى: (z-, (n-w/č), r-k/w/n/t), (q-n), (w-f), (g-š/t/b), (j-t), (p-t), (t-w/t/m), (m-t/w), (d-w/t/n), c/w) و (X-W) بەدواى يەكدا هاتبى.

يەكەم: ناوبنی فاولى (ھ/ھ) دەردەكەۋىت، ئەگەر هاتوو وشەيەك كۆتاپىي هاتبۇو بە (ر)، پاشگەرىكى خرابووە سەر كە بە يەكىك لە كۆنسۇنانتەكانى (ك، و، ن، ل) دەستى پېكىردىبوو، وەك لەم ياسايەدا ھەمە:

$\emptyset \rightarrow e/r—+k/w/n/t$

وەك:

ر+ك : كارەگەر

ر+و : كويىرەوەرى

ر+ن : سەرەند

ر+ل : بارىكەلە

دەۋەم: ناوبنی فاولى (ھ/ھ) دەردەكەۋىت، ئەگەر هاتوو وشەيەك كۆتاپىي هاتبۇو بە (ن)، پاشگەرىكى خرابووە سەر كە بە يەكىك لە كۆنسۇنانتەكانى (و، ج) دەستى پېكىردىبوو، وەك لەم ياسايەدا ھەمە:

$\emptyset \rightarrow e/n—+w/č$

وەك:

ن+و : نانەوا، بۇونەوەر

ن+ج: بنه‌چه

سییهم: ناوبری فاولی (۶/۵) دهردهکه‌ویت، ئهگهر هاتوو وشهیهك كوتایی هاتبوو به (ز)، پاشگریکی خرابووه سه‌ر که به يهکیك لهکونسونانته‌کانی (ل، ج، و، ن) دهستی پیکردبیوو، ودک لەم ياسایهدا هەيە:

$\emptyset \rightarrow e/z - + c/w$

ودک:

ز+ج: نیرگزه‌جار

ز+و: قیزه‌وون

چوارهم: ناوبری فاولی (۶/۵) دهردهکه‌ویت، ئهگهر هاتوو وشهیهك كوتایی هاتبوو به (د)، پاشگریکی خرابووه سه‌ر که به يهکیك لهکونسونانته‌کانی (و، ل، ن) دهستی پیکردبیوو، ودک لەم ياسایهدا هەيە:

$\emptyset \rightarrow e/d - + w/t/n$

ودک:

د+و: ئومىیدهوار، وردەوالە

د+ل: بەردەلان، گرددەلە

د+ن: بەردەنی

پینجهم: ناوبری فاولی (۶/۵) دهردهکه‌ویت، ئهگهر هاتوو وشهیهك كوتایی هاتبوو به (م)، پاشگریکی خرابووه سه‌ر که به يهکیك لهکونسونانته‌کانی (ل، و) دهستی پیکردبیوو، ودک لەم ياسایهدا هەيە:

$\emptyset \rightarrow e/m - + t/w$

ودک:

م+ل: نەرمەلان

م+و: دەمەوانە

شەشم: ناوبری فاولی (۶/۵) دهردهکه‌ویت، ئهگهر هاتوو وشهیهك كوتایی هاتبوو به (پ)، پاشگریکی خرابووه سه‌ر که به يهکیك لهکونسونانته‌کانی (ل) دهستی پیکردبیوو، ودک لەم ياسایهدا هەيە:

$\emptyset \rightarrow e/p - + t$

ودک:

پ+ل: تۆپەل

حەوتهم: ناوبری فاولی (۶/۵) دهردهکه‌ویت، ئهگهر هاتوو وشهیهك كوتایی هاتبوو به (ت)، پاشگریکی خرابووه سه‌ر که به يهکیك لهکونسونانته‌کانی (و، ل، م) دهستی پیکردبیوو، ودک لەم ياسایهدا هەيە:

$\emptyset \rightarrow e/t - + w/t/m$

ودک:

ت+و: بەختەوەر، لووتەوانە، دەستەوابى

ت+ل: رووتەلە، بەستەلۆك

ت+م: دەستەمۇ

ھەشتم: ناوبری ڤاولی (ھ/ھ) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتتو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (ك)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى (ل) دەستى پېكىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow e/k - + t$

ك+ل: بۇوكەلە، سووكەلە

نۆيەم: ناوبری ڤاولی (ھ/ھ) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتتو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (ز)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى (ل) دەستى پېكىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow e/j - + t$

ژ+ل: گىزەلە

دەيەم: ناوبری ڤاولی (ھ/ھ) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتتو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (گ)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى (ش،ت،ب) دەستى پېكىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow e/g - + \check{s}/t/b$

گ+ش: بانگەشە

گ+ت: زەرگەتە

گ+b: تەنگەبەر

يازدهم: ناوبری ڤاولی (ھ/ھ) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتتو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (غ)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى (م) دەستى پېكىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow e/\gamma - + m$

غ+m: بەلغەم

دوازدهم: ناوبری ڤاولی (ھ/ھ) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتتو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (و)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى (ر) دەستى پېكىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow e/w - + \hat{r}$

و+r: دېودە

سېزدهم: ناوبری ڤاولی (ھ/ھ) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتتو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (ق)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى (ن) دەستى پېكىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow e/q - + n$

ق+n: لاقەزىنە

چواردهم: ناوبری ڤاولی (ھ) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتتو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (ل)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى (ك) دەستى پېكىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow e/\dot{t} - + k$

ل+ك: دەلەك، كۈلەك

پانزدهم: ناوبری ڤاولی (ھ/ھ) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتتو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (خ)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى (و) دەستى پېكىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow e/x - + w$

خشهی ڦماره -۱

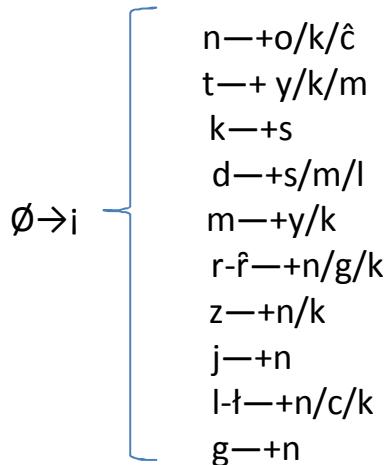
زماره و ریزه سه‌دی هکاره‌کانی دهرگه‌وتني ناوبری ڦاولی (۵/۶)

وەك لە خشته‌کەدا دەردەكەھە وېت لەكۆي بىست و حەوت دەوروبەر قۇنۇلۇزى دەركەھە تونى ناوابرى ۋاولى (٥ / ٤)، لە بىست و دوو دەوروبەردا و بەرپىزەدە ٤٨٪-٨١٪ بۇ ھۆكارى نەھىيەتنى قورپسىي درکاندىن و لە پىنج دەوروبەردا بەرپىزەدە ٧٧٪-٢٢٪ بۇ ھۆكارى شەكاندىنى ھېشۈوه كۆنسىنانت دەركەھە توووه.

۲-۱۷- دهرکه وتنی ناوپری فاولی بزرگه (ز)

زیادگردنی ناویری فاولی بزرگه (ز) به پیش چهند پاساپه کی تایپهت ریک دخربت، که له خواره و هدا

روونکرا و هنرهود:

نهم یاسایه‌ی سه‌رده‌ه بهم شیوه‌ی دخوینریته‌وه: ناویری فاولی بزرگه (ز) زیاد دهکریت، ئمگه‌ر هاتوو له دوروبه‌ری فونولوزی سنووری نیوان دوو مورفیدا جووت کونسونانته‌کانی: (k-s) (t-y/k/m) (k-o/k/č) (d-s/m/l) (m-y/k) (r-f-n/g/k) (z-n/k) (j-n) (l-t-n/c/k) (g-n)

شازدهم: ناویری فاولی بزرگه (ز) دهرده که ویت، ثهگه ر هاتوو و شهیه ک کوتایی هاتبوو به (ن)، پاشگریکی خ دیوه سه، که به بهکیک له کنسه نانته کانه (ة، ل، ج) دهدست، بیک دیوه:

$\emptyset \rightarrow i/n -+ o/k \hat{c}$

ن+ۆ: ترسنۆك

ن+ك: شیناک

ن+ج: قنچاک، بنچاک

حەفەدم: ناویزی فاولی بزرۆکە (ز) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتوو و شەیەک كۆتاپی ھاتبوو بە (ت)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(ى، ك) دەستى پېڭىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow i/t - +y/k/m$

ت+ى: بهختىار

ت+ك: پەتك

ت+م: نيشتمان

ھەزەدم: ناویزی فاولی بزرۆکە (ز) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتوو و شەیەک كۆتاپی ھاتبوو بە (ك)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(س) دەستى پېڭىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow i/k - +s$

ك+s: تاريڪستان

نۇزەدم: بىستەم: ناویزی فاولی بزرۆکە (ز) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتوو و شەیەک كۆتاپی ھاتبوو بە (د)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(س،م،ل) دەستى پېڭىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow i/d - +s/m/l$

د+s: کوردىستان

د+m: شادمان

د+l: گردوڭلە

بىست و يەك: ناویزی فاولی بزرۆکە (ز) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتوو و شەیەک كۆتاپی ھاتبوو بە (م)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(ى، ك) دەستى پېڭىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow i/m - +y/k$

م+ى: گەرمىان

م+ك: نەرمەك

بىست و دوو: ناویزی فاولی بزرۆکە (ز) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتوو و شەیەک كۆتاپی ھاتبوو بە (ر/ر)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(ن، گ، ك) دەستى پېڭىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow i/r-f - +n/g/k$

ر+ن: دېندە

ر+گ: بەرگ

ر+ك: ئەستورك، سۈرك

بىست و سى: ناویزی فاولی بزرۆکە (ز) دەردەکەویت، ئەگەر ھاتوو و شەیەک كۆتاپی ھاتبوو بە (ز)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(ن، ك) دەستى پېڭىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow i/z - +n/k$

ز+ن: گازنده

ز+k: نازک

بیست و چوار: ناوبری فاولی بزرگ (ز) دهدگه ویت، ئهگهر هاتوو و شهیهك كوتایی هاتبوو به (ز)، پاشگریکی خراببووه سهـر کـه به يـهـکـیـكـ لـهـكـونـسـونـانـتـهـكـانـیـ(ـنـ) دـهـسـتـیـ پـیـکـرـدـبـوـوـ:

 $\emptyset \rightarrow i/j - +n$

ژ+ن: بـیـزـنـگـ

بیست و پینج: ناوبری فاولی بزرگ (ز) دهدگه ویت، ئهگهر هاتوو و شهیهك كوتایی هاتبوو به (لـلـ)، پاشگریکی خراببووه سهـر کـه به يـهـکـیـكـ لـهـكـونـسـونـانـتـهـكـانـیـ(ـنـ،ـجـ،ـكـ) دـهـسـتـیـ پـیـکـرـدـبـوـوـ:

 $\emptyset \rightarrow i/l - +n/c/k$

ل+ن: گـوـلـنـگـ

ل+ج: مـالـنـجـ ،ـهـیـلـنـجـ

ل+k: شـلـكـ

بیست و شـهـشـ: ناوبری فـاـولـیـ بـزـرـوـکـهـ (ـزـ) دـهـدـهـگـهـ وـیـتـ،ـئـهـگـهـرـ هـاـتـوـوـ وـشـهـیـهـكـ كـوتـایـیـ هـاـتـبـوـوـ بهـ (ـگـ)، پـاشـگـرـیـکـیـ خـراـبـبـوـوـ سـهـرـ کـهـ بهـ يـهـکـیـكـ لـهـكـونـسـونـانـتـهـكـانـیـ(ـنـ) دـهـسـتـیـ پـیـکـرـدـبـوـوـ:

 $\emptyset \rightarrow i/g - +n$

گ+ن: وـرـگـنـ

ژماره و ریزهـدـیـ	ژماره و ریزهـدـیـ	ژماره و ریزهـدـیـ	ژماره	جوـرـیـ نـاـوـبـرـیـ فـاـولـ
دـهـدـهـگـهـ وـیـتـ لـهـكـونـسـونـانـتـهـكـانـیـ	دـهـدـهـگـهـ وـیـتـ لـهـكـونـسـونـانـتـهـكـانـیـ	دـهـدـهـگـهـ وـیـتـ لـهـكـونـسـونـانـتـهـكـانـیـ	دـهـدـهـگـهـ وـیـتـ	
شـکـانـدـنـیـ هـیـشـوـوـهـ	نـهـهـیـشـتـنـیـ قـوـرـسـیـ درـکـانـدـنـ			ناـوـبـرـیـ فـاـولـیـ بـزـرـوـکـهـ (ـزـ)
کـونـسـانـتـ				
رـیـزـهـ	ژـمـارـهـ	رـیـزـهـ	ژـمـارـهـ	
٪۸۰.۹۵	۱۷	٪۱۹.۰۴	۴	۲۱

خـشـتـهـیـ ژـمـارـهـ -۲-

ژـمـارـهـ وـ رـیـزـهـ سـهـدـیـ هـوـکـارـهـکـانـیـ دـهـدـهـگـهـ وـتـنـیـ نـاـوـبـرـیـ فـاـولـیـ بـزـرـوـکـهـ (ـزـ)

وـهـکـ لـهـ خـشـتـهـکـهـداـ دـهـدـهـگـهـ وـیـتـ لـهـكـیـ بـیـسـتـ وـ يـهـکـ دـهـدـهـگـهـ وـتـنـیـ نـاـوـبـرـیـ فـاـولـیـ (ـبـزـرـوـکـهـ (ـزـ))، لـهـ چـوـارـ دـهـدـهـگـهـرـدـاـ وـ بـهـرـیـزـهـ ٪۱۹.۴ـ بـوـ هـوـکـارـیـ نـهـهـیـشـتـنـیـ قـوـرـسـیـ درـکـانـدـنـ وـ لـهـ حـهـفـدـهـ دـهـدـهـگـهـرـدـاـ بـهـرـیـزـهـ ٪۸۰.۹۵ـ بـوـ هـوـکـارـیـ شـکـانـدـنـیـ هـیـشـوـوـهـ کـونـسـانـتـ دـهـدـهـگـهـ وـتـوـوـهـ.

-۳-۱-۷- دـهـدـهـگـهـ وـتـنـیـ نـاـوـبـرـیـ فـاـولـ (ـیـ/ـآـ)

زیادکردنی ناویزی فاولی (ای/آ) به پیشی چهند یاسایه‌گی تایبیهت ریک ده خریت، که له خواره‌ودا رپونکراوه‌تنه‌وه:

$$\emptyset \rightarrow \hat{A} \left\{ \begin{array}{l} m \rightarrow +z/l \\ t \rightarrow +n \\ n \rightarrow j \\ r-f \rightarrow +j/n/l \\ w \rightarrow +l \\ j \rightarrow +n \\ p \rightarrow +t \\ d \rightarrow +l \end{array} \right.$$

ئەم یاسایه‌ی سەردهو بەم شیوه‌یه دەخوینریتەوه: ناویزی فاولی (ای/آ) زیاد دەکریت، ئەگەر هاتوو لە دەورووبەری (m-z/l)(t-n)(n-j)(r-f j/n/l)(w-l)(j-n)(p-t)(d-n). فونولوزی سنووری نیوان دوو مۆرفیمدا جووت کۆنسونانته‌کانی:

بیست و حەوت: ناویزی فاولی (ای/آ) دەردەکەویت، ئەگەر هاتوو و شەیه کۆتاپی هاتبوو بە (م)، پاشگریکی خرابووه سەر کە بە یەکیک لە کۆنسونانته‌کانی (ل، ز) دەستی پیکردوو:

$$\emptyset \rightarrow \hat{A} / m \rightarrow +z/l$$

م+ل: جامیاکە

م+ز: ئادەمیزاد

بیست و ھەشت: ناویزی فاولی (ای/آ) دەردەکەویت، ئەگەر هاتوو و شەیه کۆتاپی هاتبوو بە (ن)، پاشگریکی خرابووه سەر کە بە یەکیک لە کۆنسونانته‌کانی (ن) دەستی پیکردوو:

$$\emptyset \rightarrow \hat{A} / t \rightarrow +n$$

ل+ن: گولینگ

بیست و نۆ: ناویزی فاولی (ای/آ) دەردەکەویت، ئەگەر هاتوو و شەیه کۆتاپی هاتبوو بە (ن)، پاشگریکی خرابووه سەر کە بە یەکیک لە کۆنسونانته‌کانی (ز) دەستی پیکردوو:

$$\emptyset \rightarrow \hat{A} / n \rightarrow +j$$

ن+ز: بانیژە

سی: ناویزی فاولی (ای/آ) دەردەکەویت، ئەگەر هاتوو و شەیه کۆتاپی هاتبوو بە (ر-ر)، پاشگریکی خرابووه سەر کە بە یەکیک لە کۆنسونانته‌کانی (ز، ل) دەستی پیکردوو:

$$\emptyset \rightarrow \hat{A} / r-f \rightarrow +j/l$$

ر+ز: کورپیزگە

ر+ل: کاریله

س و یهک: ناوبری ۋاولى (ى/أ) دەردەكەویت، ئەگەر ھاتوو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (و)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(ل) دەستى پېڭىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow \hat{A} / w - +$

و+ل: چاولىكە

س و دوو: ناوبری ۋاولى (ى/أ) دەردەكەویت، ئەگەر ھاتوو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (ز)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(ن) دەستى پېڭىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow \hat{A} / j - +n$

ژ+ن: بېزىنگ

س و سى: ناوبری ۋاولى (ى/أ) دەردەكەویت، ئەگەر ھاتوو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (پ)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(ت) دەستى پېڭىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow \hat{A} / p - +t$

پ+ت: پۇپىيە

س و چوار: ناوبری ۋاولى (ى/أ) دەردەكەویت، ئەگەر ھاتوو و شەيەك كۆتاپى ھاتبوو بە (د)، پاشگریکى خرابووه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(ل) دەستى پېڭىرىدبوو:

$\emptyset \rightarrow \hat{A} / d - +l$

د+ل: وردىلە

ژمارە و رېزەدى دەورووبەرەكانى ھۆكارى شەندىنى ھېشۈوە كۆنسنانت		ژمارە و رېزەدى دەورووبەرەكانى ھۆكارى نەھېشتنى قورپىسى دركاندىن		ژمارەدى دەورووبەر	جۆرى ناوبرى ۋاول
رېزە	ژمارە	رېزە	ژمارە		
%50	5	%50	5	10	ناوبىرى ۋاولى (ى/أ)

- ٣- خشتەئى ژمارە

ژمارە و رېزەدى سەدىي ھۆكارەكانى دەركەوتى ناوبرى ۋاولى (ى/أ)

وەك لە خشتەكەدا دەردەكەویت لەكۆى دە دەورووبەرى قۇنۇلۇزى دەركەوتى ناوبرى ۋاولى (ى/أ)، لە پېنج دەورووبەردا و بەرېزە 50% بۇ ھۆكارى نەھېشتنى قورپىسى دركاندىن و لە پېنج دەورووبەردا بەرېزە 50% بۇ ھۆكارى شەندىنى ھېشۈوە كۆنسنانت دەركەوتىووه.

٤-٤. دەركەوتى ناوبرى ۋاول (و/0)

زىادىرىنى ناوبرى ۋاولى (و/0) بەپىي چەند ياسايدىكى تايىبەت رىئك دەخربىت، كە لە خوارەوددا روونكراوەتنەوە:

$$\emptyset \rightarrow o \left\{ \begin{array}{l} f \rightarrow +k \\ r-f \rightarrow k/\hat{c} \\ g \rightarrow +l \\ d \rightarrow +l \end{array} \right.$$

ئەم ياسايىھى سەرەوە بهم شىۋىدە دەخويىنرىتەوە: ناوبىرى ۋاولى (ۋ/0) زىياد دەكىيەت، ئەگەر ھاتتوو له دەورووبەرى فۇنۇلۇزىيە سنۇورى نىيوان دوو مۇرفىمدا جووت كۆنسۇنانتەكانى: (ا) (d-k) (r-f-k/\hat{c}) (g-l) (d-l) بەدواي يەكدا ھاتبى.

سى و پىنج: ناوبىرى ۋاول (ۋ/0) دەردەكەۋىت، ئەگەر ھاتتوو وشەيەك كۆتايى ھاتبوو به (ف)، پاشگەرىكى خرابىووه سەر كە به يەكىك لەكۆنسۇنانتەكانى(ك) دەستى پېكىردىبوو:

$$\emptyset \rightarrow o / f \rightarrow +k$$

ف+ك: لېڭۈكە

سى و شەش: ناوبىرى ۋاول (ۋ/0) دەردەكەۋىت، ئەگەر ھاتتوو وشەيەك كۆتايى ھاتبوو به (ر)، پاشگەرىكى خرابىووه سەر كە به يەكىك لەكۆنسۇنانتەكانى(ك، ج) دەستى پېكىردىبوو:

$$\emptyset \rightarrow o / r-f \rightarrow +k/\hat{c}$$

ر+ك: كەپرۆكە، مەنچەلۆكە

ر+ج: شارۆچكە

سى و حەوت: ناوبىرى ۋاول (ۋ/0) دەردەكەۋىت، ئەگەر ھاتتوو وشەيەك كۆتايى ھاتبوو به (گ)، پاشگەرىكى خرابىووه سەر كە به يەكىك لەكۆنسۇنانتەكانى(ل) دەستى پېكىردىبوو:

$$\emptyset \rightarrow o / g \rightarrow +l$$

گ+ل: زەنگۆلە

سى و ھەشت: ناوبىرى ۋاول (ۋ/0) دەردەكەۋىت، ئەگەر ھاتتوو وشەيەك كۆتايى ھاتبوو به (د)، پاشگەرىكى خرابىووه سەر كە به يەكىك لەكۆنسۇنانتەكانى(ل) دەستى پېكىردىبوو:

$$\emptyset \rightarrow o / d \rightarrow +l$$

د+ل: گرددۇلکە

ژمارە و رېزەدى دەورووبەرەكانى ھۆكاري شەكەندىنى ھېشىۋوو كۆنسۇنانت		ژمارە و رېزەدى دەورووبەرەكانى ھۆكاري نەھېشىتنى قۇرسىيى دركەندىن		ژمارەدى دەورووبەر	جۆرى ناوبىرى ۋاول
رېزە	ژمارە	رېزە	ژمارە		ناوبىرى ۋاولى (ۋ/0)
%٦٠	٣	%٤٠	٢	٥	

خشتەي ژمارە -4-

ژماره و ریزه‌ی سه‌دیی هوکاره‌کانی دهرکه‌وتني ناوپری ڤاولی (۰/۰)

وهك له خشته‌کهدا دهرده‌که‌ويت لهکوي پيئنج دهورو بهري قونولوژي دهرکه‌وتني ناوپری ڤاولی (۰/۰)، له دوو دهورو بهردا و به‌ريزه‌ي ۴۰٪ بو هوکاري نه‌هيشتني قورسيي درکاندن و له سى دهورو بهردا به‌ريزه‌ي ۶۰٪ بو هوکاري شکاندنی هيشه‌ووه کونسانانت دهرکه‌وتوه.

۵-۱۷- دهرکه‌وتني ناوپری ڤاولی (۰/۰)

زيادکردنی ناوپری ڤاولی (۰/۰) به‌پيئي چهند ياسايه‌کي تاييه‌ت رىك ده‌خريت، كه له خواره‌وددا رونکراوه‌تنوه:

$$\emptyset \rightarrow \hat{e} \left\{ \begin{array}{l} r-\hat{r}-+j/n \\ k-+n \end{array} \right.$$

ئه م ياسايه‌ي سه‌ره‌وه بهم شيوه‌ي ده‌خوييرت‌وه: ناوپری ڤاولی (۰/۰) زياد ده‌كريت، ئه‌گهر هاتوو له دهورو بهري فونولوژي سنورى نيوان دوو موپ‌فيمدا جووت کونسونانته‌کانى: (k-n) (r-j/n) به‌دوای يه‌کدا هاتبى.

سى و نو: ناوپری ڤاول (۰/۰) دهرده‌که‌ويت، ئه‌گهر هاتوو و شه‌يەك كوتايى هاتبوو به (ر-ر)، پاشگرييکى خرابووه سه‌ر كه به يه‌کييک له‌کونسونانته‌کانى (ژ، ن) ده‌ستى پيکرديبوو:

$$\emptyset \rightarrow \hat{e}/r-+j/n$$

ر+ژ: سورېزه

چل: ناوپری ڤاول (۰/۰) دهرده‌که‌ويت، ئه‌گهر هاتوو و شه‌يەك كوتايى هاتبوو به (ك)، پاشگرييکى خرابووه سه‌ر كه به يه‌کييک له‌کونسونانته‌کانى (ن) ده‌ستى پيکرديبوو:

$$\emptyset \rightarrow \hat{e}/k-+n$$

ك+ن: نيسكينه

ژماره و ریزه‌ي دهورو بهرها کانی هوکاري شکاندنی هيشه‌ووه کونسانانت		ژماره و ریزه‌ي دهورو بهرها کانی هوکاري نه‌هيشتني قورسيي درکاندن		ژماره‌ي دهورو بهر	جورى ناوپری ڤاول
ريزه	ژماره	ريزه	ژماره		
%۰	۰	%۱۰۰	۲	۲	ناوپری ڤاولی (۰/۰)

- ۵- خشته‌ي ژماره

ژماره و ریزه‌ي سه‌دیی هوکاره‌کانی دهرکه‌وتني ناوپری ڤاولی (۰/۰)

وەک له خشته‌کەدا دەردەگەویت لهکۆی دوو دەورووبەری قۆنۆلۆزی دەركەوتى ناویبری ڤاولى (ئ / ٦)، له دوو دەورووبەردا و بەریزەدە ۱۰۰٪ بۇ ھۆکارى نەھیشتى قورسیي درکاندىن و له سفر دەورووبەردا بەریزەدە ۱۰٪ بۇ ھۆکارى شکاندىنى ھېشۈوه كۆنسانت دەركەوتۈوه.

٦-٦-٧- دەركەوتى ناویبری ڤاولى (و/ا)

زیادکردنی ناویبری ڤاولى (و/ا) بەپىي چەند ياسايىھەكى تايىھەت رىك دەخريت، كە له خوارەوددا رۇونکراودتنەوە:

$$\emptyset \rightarrow u \left\{ \begin{array}{l} \check{s} - + | \\ p - + \hat{c} \end{array} \right.$$

ئەم ياسايىھە سەرەوە بهم شىۋىدە دەخويىنرىتەوە: ناویبری ڤاولى (و/ا) زىاد دەكريت، ئەگەر هاتوو له دەورووبەر قۆنۆلۆزى سىنورى نىيوان دوو مۇرۇقىمدا جووت كۆنسونانتەكانى: (ا) (ا- $\check{s}$) بەدوای يەكدا ھاتبىن. چىل و يەك: ناویبری ڤاول (و/ا) دەردەگەویت، ئەگەر هاتوو وشەيەك كۆتايى ھاتبۇو بە (ش)، پاشگەرىكى خراببۇوه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(ل) دەستى پىكىردىبوو:

$$\emptyset \rightarrow u/\check{s} - + |$$

ش+ل: جاشولكە

چىل و دوو: ناویبری ڤاول (و/ا) دەردەگەویت، ئەگەر هاتوو وشەيەك كۆتايى ھاتبۇو بە (پ)، پاشگەرىكى خراببۇوه سەر كە بە يەكىك لەكۆنسونانتەكانى(ج) دەستى پىكىردىبوو:

$$\emptyset \rightarrow u/p - + \hat{c}$$

پ+ج: قاپوچكە

ژمارە و رېزەدە دەورووبەرەكانى ھۆکارى شکاندىنى ھېشۈوه كۆنسانت	ژمارە و رېزەدە دەورووبەرەكانى ھۆکارى نەھیشتى قورسیي درکاندىن	ژمارەدە دەورووبەر	جوئى ناویبری ڤاول
رېزە	ژمارە	رېزە	ژمارە
٪۱۰۰	۲	٪۰	۰
			ناویبری ڤاولى (و/ا)

-٦- خشته‌ى ژمارە

ژمارە و رېزەدە سەدەيى ھۆکارەكانى دەركەوتى ناویبری ڤاولى (و/ا)

وەک له خشته‌کەدا دەردەگەویت لهکۆی دوو دەورووبەری قۆنۆلۆزی دەركەوتى ناویبری ڤاولى (و/ا)، له سفر دەورووبەردا بەریزەدە ۱۰٪ بۇ ھۆکارى نەھیشتى قورسیي درکاندىن و دوو دەورووبەردا و بەریزەدە ۱۰۰٪ بۇ ھۆکارى شکاندىنى ھېشۈوه كۆنسانت دەركەوتۈوه.

ئەنجام

- ۱- بەپىي ئەو داتايىھى لەم لېكۈلىنەودىيەدا پشتى پىيەستراوه و لە خشتهى ۷ دا رۇونكراوەتەوە، دەركەوتى ناوبىرە ۋالەكان لەزمانى كوردىدا، بۇ دوو ھۆكاري دەگەرپىنەوە، كە برىتىن لە ھۆكاري نەھىيەتنى قورسىي دركىاندن و شکاندىنى ھېشۈوه كۆنسنانت.

ژمارە و پىزەدى دەرلەپەرەكانى ھۆكاري شکاندىنى ھېشۈوه كۆنسنانت		ژمارە و پىزەدى دەرلەپەرەكانى ھۆكاري نەھىيەتنى قورسىي دركىاندن		ژمارە و پىزەدى دەرلەپەرە	جۇرى ناوبىرە ۋالە	
پىزە	ژمارە	پىزە	ژمارە			
%۷.۴۶	۵	%۲۲.۸۳	۲۲	%۴۰.۲۹	۷۷	ناوبىرە ۋالە (۵/۵)
%۲۵.۳۷	۱۷	%۵.۹۷	۴	%۳۱.۳۴	۲۱	ناوبىرە ۋالە بىزروكە (۵)
%۷.۴۶	۵	%۷.۴۶	۵	%۱۴.۹۲	۱۰	ناوبىرە ۋالە (۵/۱)
%۶۰	۳	%۲.۹۸	۲	%۷.۴۶	۵	ناوبىرە ۋالە (۵/۰)
%۰	۰	%۲.۹۸	۲	%۲.۹۸	۲	ناوبىرە ۋالە (۵/۵)
%۲.۹۸	۲	%۰	۰	%۲.۹۸	۲	ناوبىرە ۋالە (۵/۱)
%۴۷.۷۶	۳۲	%۵۲.۲۳	۲۵	%۱۰۰	۷۷	كۆى گىشتى

خشتهى ژمارە - ۷-

ژمارە و پىزەدى ھۆكاري دەركەوتى ناوبىرە ۋالەكان بەگویرەدى كۆى گىشتىي ناوبىرە ۋالەكان
- ۲- لە كۆى شەست و حەوت دەرلەپەرەدا ناوبىرە ۋالە (۵/۵)، بەرپلاوتىرىن ۋالە ناوبىرە و لە بىست و
حەوت دەرلەپەرەدا بەپىزەدى ۴۰.۲۹٪ دىت و لەدواي ئەويش ناوبىرە ۋالە بىزروكە (۵) دىت كە لە
بىست و يەك دەرلەپەرەدا و بەپىزەدى ۳۱.۳۴٪، پاشان ناوبىرە ۋالە (۵/۱) كە لە دە دەرلەپەرەدا و
بەپىزەدى ۱۴.۹۲٪، ئىنجا ناوبىرە ۋالە (۵/۰)، كە كە لە پىنج دەرلەپەرەدا و بەپىزەدى ۰٪ دىت كە لە دوو
و لە كۆتايدا ھەرييەكە لە ناوبىرە ۋالە (۵/۵) و ناوبىرە ۋالە (۵/۱) دىن، كە لە دوو
دەرلەپەرەدا و بەپىزەدى ۲.۹۸٪ دەردهكەون.

- ۳- لە كۆى ئەم شەست و حەوت دەرلەپەرەدا، ۋالە (۵/۱) لەتوانىيدا نەبووه بېيىتە ناوبىرە.

- ۴- دەركەوتى ناوبىرە (۵/۵)، زىاتر لەتوانىيدا كە بېيىتە ھۆكاري نەھىيەتنى قورسىي دركىاندن.

- ۵- دەركەوتى ناوبىرە بىزروكە (۵) و (۵/۰)، زىاتر لەتوانىياندایە كە بىنە ھۆكاري شکاندىنى ھېشۈوه
كۆنسنانت.

- ۶- دەركەوتى ناوبىرە (۵/۱)، لەتوانىيدا كە بەشىوهيەكى يەكسان بېيىتە ھۆكاري نەھىيەتنى قورسىي
دركىاندن و شکاندىنى ھېشۈوه كۆنسنانت.

- ٧- دەرگەوتى ناوېرى (ى / ٦)، تەنیا له توانايىدایە كە ببىتە ھۆكارى نەھىشتى قورپىسى دركاندىن و ناوېرى (و/ا)، تەنیا له توانايىدایە كە ببىتە ھۆكارى شكاندىنى ھىشۈوه كۆنسنانت.

سەرچاوهکان

- سەرچاوه به کوردى
- ئەورەحمانى حاجى مارف، زمانى کوردى لەبەر رۆشنايى فۇنەتىكدا، كۆپ زانيارى کورد، بەغدا، ۱۹۷۶.
- تالىب حسىئەن عەلى، فۆنۆلۆزى کوردى و دىاردەي ۋاسانبۇونى فۇنیمەكان لە زارى سلێمانىدا، نامەمى ماستەر، زانکۆى سەلاحەددىن، ۱۹۸۹.
- دولبەرى ئىبراھىم فەرەج شالى، ياسا دەنگىيەكانى زمانى کوردى، نامەمى ماستەر، زانکۆى سلێمانى، ۲۰۰۰.
- عەبدوللا حوسىئەن رسۇل، مۇرفىمە پىزمانىيەكانى كار، چاپخانەي حاجى ھاشم، ھەولىر، ۲۰۱۴.
- غازى عەلى خورشىد، فۇنەتىك و فۆنۆلۆزى، سەرددەم، سلێمانى، ۲۰۱۰.
- محمدەممەد مەعرووف فاتح، زمانەوانى، زانکۆى سەلاحەددىن، ھەولىر، ۱۹۹۰.
- وريما عمر ئەمین، ((لە ياسا دەنگىيەكانى زمانى کوردى)) لە كتىبى (ئاسوئەكى ترى زمانەونى)، بەرگى يەكمەم، چاپى دووەم، دەزگاى ئاراس، ھەولىر، ۲۰۰۴.

سەرچاوه به فارسى

- آزىتا افراشى، ساخت زبان فارسى، سمت، تهران، ۱۳۸۶.
- عالىيە كرد ز عفرانلو كامبوزيا، واج شناسى- رويىركەھاي قاعىدە بنىاد، سمت، تهران، ۱۳۸۵.
- على محمد حق شناس، آوشناسى، انتشارات آگاه، چاپ نهم، تهران، ۱۳۸۳.
- ويكتوريya فرامكين و همكاران، درآمدى بر زبان(زبان شناسى همگانى)، ت: على بهرامى و سهيلا ضياءالدين، رهنما، چاپ اول-ويرايىست هفتەم، تهران، ۱۳۸۷.
- مهدى مشکوه الدينى، ساخت آوايى زبان، چاپ پىنجم، دانشگاه فردوسى مشهد، مشهد، ۱۳۸۵.
- مهرداد نغزگۇرى كەن، (با همكارى شادى داۋرى)، فەنگ توصىيفى زبان شناسى تارىخى، علمى، تهران، ۱۳۹۳.

- سه‌رچاوه به ئینگلیزى -

- Crowley, T., An Introduction to Historical Linguistics, Oxford, University press, 1997.

- ئەنتەرنېت -

- <http://www.werriamwebster.com/dictionary/epenthesis>

المخص

هذا البحث يبحث عن تحديد مقاطع الأصوات الحركية (الصائمة) ، في اللغة الكوردية ، ونسبة استعمال كل واحدة من هذه الإضافات في الفاصلة ، والذين كتبوا أو بحثوا عن الإضافات في اللغة الكوردية ، فقط بحثوا أو كتبوا عن المقاطع الحركية (الصائمة) بين حرفين صامتين صحيحين ، ولم يبحث إلى الآن عن المقاطع المتحركة الصحيحة (الصائمة) والتي تكون بزيادة أو إضافة صوت بين (صائتين) في حدود وحدتين صوتيتين متتاليتين ، وأشهر صائمة في اللغة الكوردية هو(ه) وأقلهم شهرة (و، ئ).